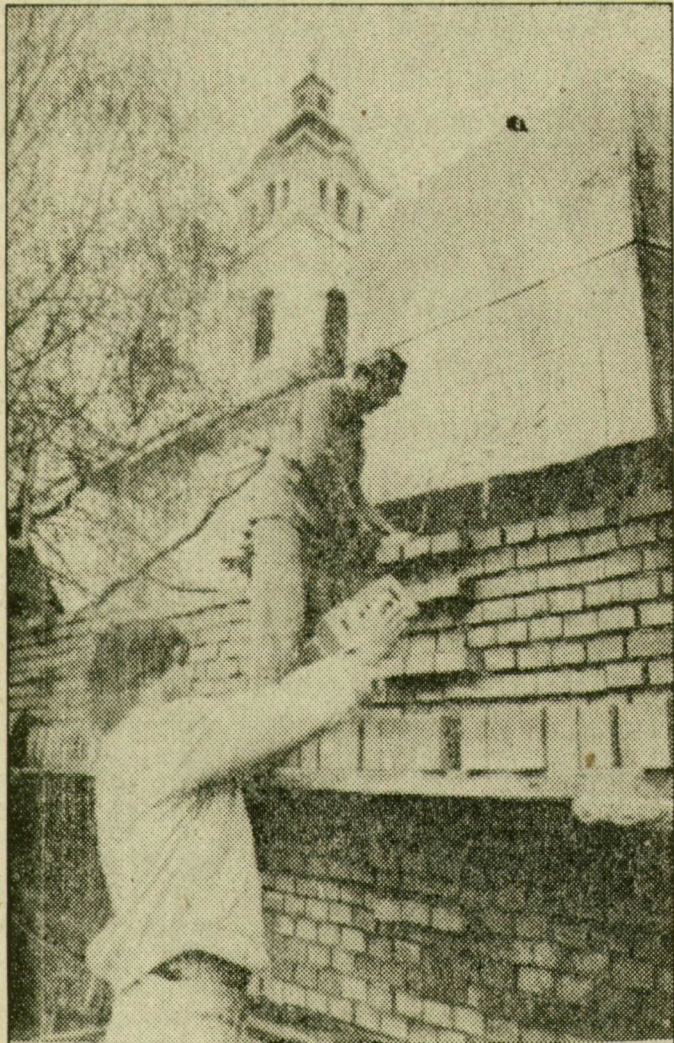

Második világháborús emlékmű Kisteleken...

A téglák mögül már *alig-alig* látszik ki a kisteleki szovjet hősi emlékmű.

Zuhog az eső, de a két kőműves mégsem hagyta abba a munkát. Az a dolguk, hogy falat húzzanak a szovjet emlékmű elé, és itt egy *másik emlékművet építsenek*: a második világháború kisteleki áldozatainak emlékhelyét. Rakják a téglákat, de *nemigen értik*, miért kell elfalazni a régi emlékművet.

– Szerintem kegyeletstértés, amit csinálunk. De hát nem mi döntöttünk erről. *Maradhatott volna* a szovjet emlékmű itt, ahol volt, az *út túloldalán meg elkészülhetett volna a miénk*. A múltat úgysem lehet letagadni – mondja Rádi Sándor, az egyik kőműves.

A társa, Molnár Zoltán pedig megjegyzi: „nagyon sok járókelő mondta már nekünk, inkább járdát építsenek...”

– Tény, nem egyformán ítélik meg az emberek ezt a döntést, de akiket érzelmileg érint az ügy, és anyagi áldozatot vállaltak azért, hogy a kisteleki elesett katonáknak is legyen kegyeleti helye, azok számára ez nagyon fontos.

Ezt a mondatot már *Mucsi Ferenc*től hallok, aki tüzetesen elmeséli az *emlékmű kálváriáját*. Mert mint megtudom, meglehetősen bonyolult előléte van ennek az építkezésnek.

– Három évvel ezelőtt kezdték először forszírozni ezt a dolgot az emberek. Népfrontitkárként dolgoztam akkoriban, és a *honismereti kör kezdeményezésére indult el az akció*. Felmértük, hányan támogatnák az emlékmű építését. Megkerestük az áldozatok hozzátartozóit, hogy pontos adataink legyenek az elesettekről. Mindenkit *személyesen kérdeztünk*

meg, és csak ezután indítottuk el a gyűjtést. Igen ám, de az ilyesmi akkor még nagyon újszerű kezdeményezés volt. Nehezen sikerült pénzügyileg módot találni arra, hogy szabályosan kezeljük a közérdekű célokra juttatott adományokat. Mindenesetre *létrehoztunk egy közérdekű alapítványt*, amelyet a helyi OTP kezelt és kezel a mai napig. Erre fizették be adományait az emlékmű megépítését támogató *hozzátartozók és vállalatok*, továbbá azok, akik *egyértérettel ezel az elképzeléssel*. Akadt, aki párszáz forintot, volt aki több ezret is adott.

A gyűjtéssel végeredményben elégedettek lehettünk, csak hogy ezután jöttek a nyilvános fórumok, amelyeken *el kellett dönteni, hol legyen az emlékmű*. Felvetődött, hogy magyar, szovjet, német, zsidó áldozatok közös kegyhelye legyen-e, vagy kizárólag a kisteleki elesetteké. *Nehezen jutottak dűlőre*. S mire meg egyezett a város népe, azaz hogy a szovjet hősi emlékmű helyén legyen az új világháborús emlékhely, jócskán eltelt az idő.

Bebizonyosodott, az adományokból származó pénz kevés lesz a beruházáshoz. Az emlékbizottság kérésére tavaly a *tanács kötelezettséget vállalt*, hogy egymillió forintot kiegészíti az összegyűlt pénzdórányból, amely akkor körülbelül 350 ezer forint volt. Kötelezettségüket azonban csak 300 ezer forint erejéig tudták teljesíteni; ennyit átutaltak az alapítvány számlájára. Mivel az emlékmű költsége a szoborral együtt 1 millió 400 ezer forintot tesz ki, sajnos még *mintegy 800 ezer forint körüli összeg hiányzik*. Más megoldás híján újra kérelem fordult az emlékbizottság az önkormányzathoz, hogy a korábbi tanácstestület határozatát *teljessé, valamint ha lehetséges, nyújtson támogatást a szobor felállításához is*. Hiszen az emlékmű csak így lehet teljes. *Tűrelmetlenek ugyanis az emberek*, joggal várják, hogy végre *méltó módon emlékezhessenek meg a háborús halottaikról*. (Gyenes Kálmán felvétele)

G. E.

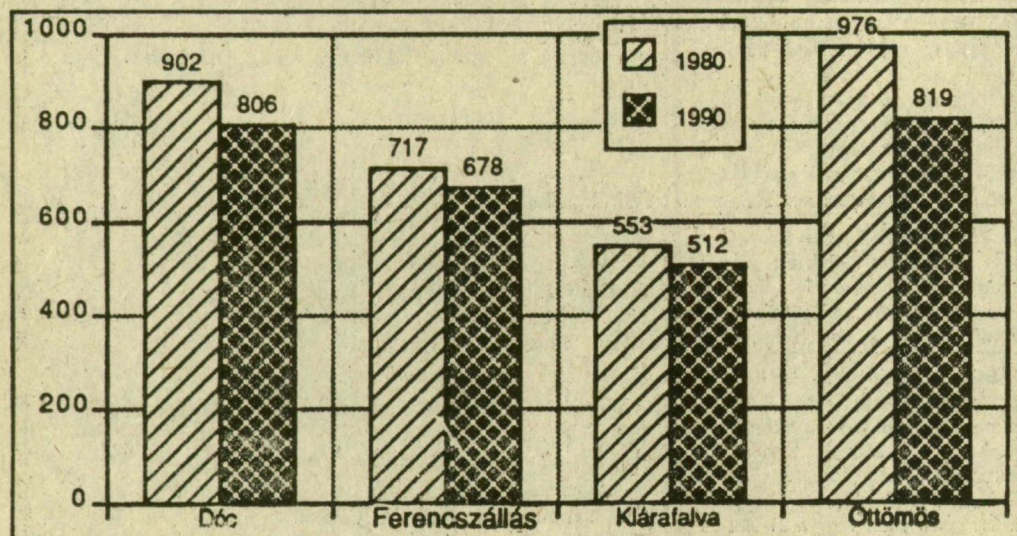
MEGSZÁMLÁLVA 6.

Nem sok veszíteni való

Ami azt illeti, számszerűen valóban nem sok „veszíteni valója” van a szegedi vonzáskörzet négy legapróbb településének, lévén a legtekintélyesebb falu is alig nyolcszáz fős. Ha azonban komolyan vesszük – és kell vennünk –, hogy minden egyes ember eltűnése veszteség, lám ezeken a kistelepi lételeken is a negatívumokat kell számba vennünk. A képzeletbeli versenyfutást Dóc és Öttömös, mint majdnem azonos nagyságrendű községek között, hajszállal még az utóbbi nyerte, mert a babonásoknak nem kizárólag örvendetes tizenhárommal megelőzte Dócot. Ezzel együtt persze meg kell jegyeznünk: míg Öttömös 16 százaléknál vesztett népességéből, addig ez az arány Dócon csak tíz és fél százalék. Mindkét helyen számottevőbb volt az elvándorlás, mint a természetes népességszökkenés.

Viszonylag jól őrzi magát a városkörnyék huszonnyolc településének két legapróbbja. *Ferencszállás* öt és fél százalékot vesztett népességéből tíz év alatt, teljességgel a születések számát meghaladó halálozási arány miatt. Bevándorlóként két főt pluszként számolhattak az évtized végére. *Klárafalva* lakónépessége hét és fél százalékkal csökkent, jelentős mértékben, a természetes előregedés, illetve népességfogyás miatt. Eképpen jutottunk el a hat részre bontott összeállítás végén a városkörnyék legnagyobb lélekszámú településétől, a majdnem 7800-as *Kistelektől* a könnyedén számlálható, 512 személyes Klárafalvág.

becsei

FIAT-ot hajtott – urasági kocsisként

Csetegő áll a pusztamérgesi faluszéli házudvarán, most éppen a házilagos szállítójármű ilyen-olyan reperálása folyik. Ezen mesterkedik *idős Veres Imre* gépész kovács és Róbert fia. Szívesen fogadják a hivatlanul érkezőt, még ha dolgos hétköznap van is. Annyira nem szalad el az idő, hogy faluhelyt ne telnék félóra egy kis históriázásra. Bár azt elébb jól megnézik, mekkora a fűzetem, mi fér bele abból a 83 évből, amit az idős kovácsmester megélt.

– Annyi bizonyos, szép kor és ezernyi szállal tekergőzne a mesélés. Hanem az is helytálló, ilyen időben már *bízást lehet idősnek mondani, aki azt megélt* – mondom, mintegy biztatóul, hadd kezdje mondani onnan, ahol szíve szerint elindulna. Erre amolyan családi válasz kerekedik előbb.

– Kijár az idős megnevezés nekem bőven, mert hármán is vagyunk Veres Imrék: a legidősebb fiam, azután az Imre gyerek unokám. Meg hát elsőbb is én. Ilyen a névnek a hagyományozása, egymásnak juttattuk. Az már csak ráadás, hogy idős Veres Imrének lehet mondani, amiért már ennyi évet megéreztem. Bizony majdnem elvitt az ördög, vagy kiféle szerzet ezelőtt bő három éve, mert nagyon rendetlenkedett a szívem. De lám, egy kovács azért nem patkol el olyan könnyen – mondja egyszerűen az ember, akit gépészmémők Imre unokája csak Tatának szólít. Valamikor éppen nem csak a név jutott mindig tovább, a vasművesség szintén tovább szállt, előbb az egyik gyerekre, aztán az unokára. Sokminden el is vándorolt már az utca túlsó végébe a szerszámok közül.

A műhelyben nyulak tanyáznak, megfermek a maradt mesteresség kellékek körül. Jellegzetes berendezés, tipikusan alacsony helyiség, csak a ketrecek nem ideillők. No, de mint elbeszéli Imre bátya, a gépész-kovács, régmúlt időkben szintűgy volt, mint most a nyugdíjjal. Egyedül a műhelyből, helyben vállalt munkából nem lehetett megélni.

– Biztosan több volt a becsülete a mesterségnek mindég a paraszti munkánál. De ilyen kis faluhelyen, szegényember lakta homokvidéken sose volt elegendő munka. Azt azért mégse bántam meg, hogy mesterséget tanultam. Kicsit a kényszer vitt rá, mivel az apám meghalt az első háborúban, tizenkét éves koromban. Elszegődtem kovácsinasnak, öt évig voltam inas, míg kitanultam a patkolókovács, meg a gépész munkájának legfontosabb dolgait.

– *Kitől indult az elhatározás, hogy iparosember legyen?*

– Mondom, ez muszájból történt. Sok választásom nem volt, mert kenyérkereset kellett, az meg gondolnivalóan egy életen végig csak valami szakmával, a vele

szerezett tudással lehetett így-úgy biztos. Édesapám borbély volt, tehát néki szintűgy szakmát javasolt az ó apja. Ha rábólintok is, hogy a szakma biztosabb pénz, az még nem ugyanaz: a pénz a helyünkbe jön. Önállóan szakmát váltottam 1928-ban, de valójában csak ez, a saját műhelyben nem hozott eleget a megélhetéshez. Tartottunk közös műhelyt másik mesterrel Üllésen, nyaranta miután megszereztem arra is a vizsgát.

– *Kinek mutatkozott erre felé igazából szüksége kovácsmesterre, vagy gépészre, tudván mennyire szegény volt ez a vidék?*

– Hát nem elsősorban a kisparasztnak, a kevéske földön gazdálkodóknak. Már az iparoság első éve után elszegődtem az jtteni Wolf-féle uradalomba gépésznek. Ott pont a dupláját kaptam annak mit annakelőtte kerestem. Az végképp nem mindegy 8 pengő, vagy 16. Biztos hogy sokat meghányt a világ, de megpróbáltuk, mire vagyunk képesek, a két kezemmel, a vasmesterség praktikáival. Szóval, ha kellett mindéig patkoltam lovat, bizony még a világháborúban is ez lett a katonás tennivalóm. Amellett bármiféle gépészeti munkába el tudtam lenni. Többfelé dolgoztam úgy mint gépész, a környékbeli nagy uradalmakban. Az üllési birtokon előttem még nemigen vezetett senki traktort: az amerikai

Ford traktoron én voltam erre felé az első traktoros. Olyképpen, hogy amit kellett javítani, azt is magam vezetem. De mondhatok még ennél érdekesebbet: Schwarcz Jakab és Sebestyén Ármin itteni 1200 holdas szőlősgazda birtokán gépkocsivezető is voltam. Amolyan urasági kocsi, de nem akár-milyen: FIAT személyautóval. Akkora autó volt, a halasi piacra több mázsa szőlőt is vittem, ha az ülések hátul ki lettek véve.

Dereksán belefelekedezik a mesébe idős Veres Imre. Hosszasan, ízesen a régi időkről kevés embert hallani ilyenképpen. Csak a már új időknek számító 1946 utánról szól szűkebben. Nyilván nem számítódik olyan kalandosnak. Egy ideig dolgozott a műhelyben, fele keresetre nyárra bérbe vett cséplőgépet. Rövidest az új, „fényes korszakkal” létrejött géppalloságon talált munkát. Nem kesergősen beszél erről se, csak éppen nem sokat. Jó szakember lehetett, s e helyt még az sem volt utolsó szempont. Úgy annyira: jutalomból beinvitálták a pártba, 52-ben. Csak négy év múltán szabadult a szíveslítésből, amit széptétt beszédben „akarta a nyavalyának” lehetne mondani mester uram után. Többet nem is töprenkedik a múlton, igazít egyet a kifényesült kalapon és körbemutatja, ami megmaradt a mesterség relikviáiból. (Gyenes Kálmán felvétele)

Becsei Péter

Vályogvetők

Sajátos vállalkozási lehetőséget ad – pontosabban egy régi mesterséget éleszt újra – a pénz-szűke a falvakban. Az olcsóbb építési megoldásokra kényszerülők – ha nem is szívesen – vályogból is felhúzzák házuk falait. A pelyvás sárból készített, szárított agyagtégla úgy tűnik újra „divatba jön”: a polgármesteri hivatalokban már jelentkeztek is az első vállalkozók területet, engedélyt kérve a vályogvetéshez. Akad, aki csak a saját épületéhez szükséges vályogtéglat sorát gyűrné bele az öntökerelekbe, s vannak, akik „nagyban” csinálnák ezt, másoknak, iparszerűen.

Természetesen nem a saját kényük-kedvük szerint áskálhatják körbe vályogvető gödrökkel a községet, hanem olyan terepeken, amelyeknek talaja megfelel a célnak, s ahol nem sértenek közösségi érdekeket. Az önkormányzati apparátusok feladata, hogy ilyen területeket mielőbb kijelöljenek. Sűrű feladat. S nem is mindenütt könnyű. Sándorfalván például – ahol többen kérték az elmúlt hetekben vályogvetésre engedélyt – gondban van a hivatal. Az alkalmas, agyagos terület, az úgynevezett „Macskás” határrész a község és a halastó között (ahol 1970-ig vertek is tájvédelmi körzethez tartozik). Egyelőre hiába kérték engedélyt arra, hogy kivonják belőle, a környezetvédők féltik az ösgyepet, s nem adják. A nagyközség előljárói viszont hiába adnának más részére engedélyt, a falut körülölelő homoktalajból nem lehet agyagtéglat venni.

A településfejlesztésekbe, a környezetrendezési tervekbe, sőt, a földtulajdoni rendezésekbe is bele kell pedig kalkulálni mielőbb a helyi „építőanyag-telepeket”, biztosítani muszáj az ősi-új mesterség gyakorlásának lehetőségeit. Mi több, arra is illenék már most gondolni, mi legyen majd a kubikgödörökkel (személtároló, csapadékgyűjtő, esetleg halastó funkcióra jelöltessenek-e ki, vagy valami másra).

Szabó Magdolna